

Scenariusz zajęć

„Halloween czy Dziady?”

Podobne pytania, różne tradycje”

Autorka: Marta Krajewska	Ilustracje: Alicja Filiacz	
Czas podstawowy: 45 minut Wariant rozszerzony: 55–60 min	Wiek: 9–13 lat	Forma: zajęcia kulturowe + gra „fakt czy mit” + diagram porównawczy + praca z symbolami

CEL

Uczeń po zajęciach:

- rozumie, że Halloween i Dziady nie są tą samą tradycją;
- zna pochodzenie nazwy Halloween;
- wie, czym były Dziady;
- zna kilka symboli obu tradycji;
- potrafi odróżnić fakt od popularnego uproszczenia;
- rozumie, że obrzędy związane ze zmarłymi mogą pełnić funkcję pamięci, wspólnoty, osławiania lęku i podtrzymywania więzi.

WAŻNA WSKAZÓWKA!

Warto od razu wprowadzić ważne doprecyzowanie:

Dziady nie są po prostu „słowiańskim Halloween”.

Obie tradycje mają związki z wyobrażeniami o zmarłych i przełomem jesieni oraz zimy, ale powstawały w innych kulturach i miały odmienne funkcje.

Halloween obchodzone 31 października jest tradycją powstałą w wyniku wielowiekowego przenikania elementów celtyckiego Samhain i chrześcijańskiego okresu Wszystkich Świętych; sama nazwa wywodzi się od All Hallows' Eve, czyli wigilii Wszystkich Świętych.

Dziady były natomiast zespołem ludowych obrzędów związanych z pamięcią o przodkach i przekonaniem, że w określonych momentach roku dusze zmarłych mogą odwiedzać świat żywych. Ważne były m.in. pożywienie pozostawiane dla dusz i ogień; praktyki różniły się regionalnie i nie ograniczały się do jednej identycznej ceremonii ani jednej daty.

MATERIAŁY

Przed tymi zajęciami uczniowie powinni znać treść min. pierwszej opowieści w książce: „Dziady. Karaboszka”.

Przygotuj jeden zestaw napisów:

TAK

NIE

TROCHĘ

NIE WIEM

Przygotuj cztery napisy dla kilku grup (można napisać flamastrem na kartkach):

HALLOWEEN

DZIADY

OBA

MIT / UPROSZCZENIE

Dodatkowo:

- pocięte zestawy z załącznika „Dwie historie w rozsypce”
- po kartce A3 na grupę,
- obraz lub przedmiot symbolizujący dynię/rzepę, pieczywo, światło i maskę,
- lampkę LED zamiast prawdziwej świecy.

Bonus:

- Karta pracy JEDNA NOC, JEDEN GŁOS - do dowolnego wykorzystania

0–5 min. – „Czy to właściwie to samo?”

Rozwieś w czterech miejscach sali kartki:

TAK
NIE
TROCHĘ
NIE WIEM

Zadaj pytanie:

„Czy Dziady były dawnym polskim Halloween?”

Dzieci stają przy wybranej odpowiedzi.

Poproś 2–3 osoby o krótkie uzasadnienie, **ale nie ujawniaj jeszcze odpowiedzi.**

Powiedz:

„Za 40 minut wrócimy do tego pytania. Sprawdźmy, czy ktoś będzie chciał zmienić miejsce.”

5–12 min. – „Dwie historie w rozsypce”

Nauczyciel:

„Mam tutaj dwie historie, które ktoś kompletnie pomieszał. Jedna prowadzi nas do Halloween, druga do Dziadów. Waszym zadaniem jest je rozplątać. Uwaga: niektóre tropy mogą pasować do obu, a jeden z nich jest pułapką.”

Nauczyciel dzieli klasę na kilka grup i wręcza każdej paski z informacjami (załącznik „Dwie historie w rozsypce” do wydruku i pocięcia) - 14 karteczek w wymieszanej kolejności.

Uczniowie najpierw dzielą je na dwie tradycje, a następnie układają w opowieści.

ŚCIĄGA DLA NAUCZYCIELA

Zadanie uczniów:

1. Dopasować karteczki do dwóch tradycji: HALLOWEEN lub DZIADY.
2. Ułożyć zdania w takiej kolejności, aby powstały dwie spójne opowieści.

Prawidłowa kolejność:

HALLOWEEN

F → L → H → D → N → B → J

DZIADY

C → A → K → I → E → M → G

Najważniejsze dopowiedzenia:

- Samhain było jednym ze źródeł tradycji Halloween, ale nie było tym samym co współczesne Halloween.
- Nazwa Halloween pochodzi od określenia All Hallows' Eve, czyli wieczoru przed dniem Wszystkich Świętych.
- Pierwsze lampiony wykonywano między innymi z rzep. Dynie stały się popularne później.
- Dziady były obrzędami poświęconymi zmarłym przodkom.
- Pozostawianie jedzenia i zapalanie ognia wiązało się z wierzeniami dotyczącymi przybywających dusz.
- Dziady nie miały wszędzie identycznego przebiegu ani jednego stałego terminu.
- Dramat „Dziady” Adama Mickiewicza został zainspirowany ludowym obrzędem, ale nie jest jego dokładnym zapisem.

Podsumowanie do przekazania uczniom:

Halloween i Dziady można ze sobą porównywać, ponieważ w obu tradycjach pojawiają się zmarli, światło, jesień i świat niewidzialny. Mają jednak inne pochodzenie, zwyczaje i znaczenia. Podobne nie znaczy identyczne.

12-24 min. – Gra „Halloween, Dziady, oba czy mit?”

Sprawdzamy, co uczniowie zapamiętali!

Podziel klasę na kilka grup - każda grupa otrzymuje zestaw napisów:

HALLOWEEN/ DZIADY/ OBA

MIT / UPROSZCZENIE

Nauczyciel czyta kolejno poniższe zdania. Drużyny podnoszą odpowiedni napis do góry.

Nr	Zdania	Odpowiedź
1	Halloween przypada 31 października.	HALLOWEEN
2	Nazwa Halloween pochodzi od „All Hallows’ Eve”.	HALLOWEEN
3	Dawne lampiony robiono również z rzep.	HALLOWEEN
4	Dynia od zawsze była najważniejszym symbolem celtyckiego Samhain.	MIT / UPROSZCZENIE
5	Jednym z elementów obrzędów było pozostawianie jedzenia dla zmarłych.	DZIADY
6	Ogień miał znaczenie w obrzędach związanych z przodkami.	DZIADY
7	Dziady wszędzie obchodzono dokładnie tak samo i zawsze jednego dnia.	MIT
8	W obu tradycjach pojawia się temat granicy pomiędzy światem żywych i zmarłych.	OBA
9	Światło i ogień mogą pojawiać się w obu tradycjach, choć nie zawsze znaczą to samo.	OBA
10	Dziady to druga nazwa Wszystkich Świętych.	MIT
11	„Dziady” Mickiewicza były inspirowane dawnym obrzędem.	DZIADY
12	Halloween i Dziady to dokładnie to samo święto, tylko pod inną nazwą.	MIT

24-34 min. – „Detektywi symboli”

Na środku połóż lub pokaż cztery symbole:

1. RZEPA / DYNIA
2. CHLEB
3. ŚWIATŁO / OGIEN
4. MASKA / PRZEBRANIE

Każda grupa losuje jeden symbol i odpowiada:

- Z którą tradycją go kojarzymy?
- Jaką może pełnić funkcję?
- Czy jego znaczenie jest takie samo w obu kulturach?

Ściągą dla nauczyciela

Rzepa/dynia: tradycja jack-o'-lantern; wcześniejsze brytyjsko-irlandzkie lampiony wykonywano m.in. z rzep.

Chleb/jedzenie: w Dziadach pokarm mógł stanowić dar dla przybywających dusz przodków.

Ogień: występuje w dawnych zwyczajach związanych zarówno z Samhain/Halloween, jak i Dziadami, lecz nie należy automatycznie zakładać identycznego znaczenia.

Maska/przebranie: maskowanie i przebieranie ma długą historię w zwyczajach związanych z Halloween; w materiałach dotyczących Dziadów pojawia się także motyw karaboszeki.

Ważny komentarz

W przestany materiał pojawia się atrakcyjny pomysł zestawienia „lampionu z rzepy” i „chlebka dla dusz”.

Warto jednak powiedzieć dzieciom:

„Kiedy dwa zwyczaje wyglądają podobnie, nie oznacza to automatycznie, że jeden pochodzi od drugiego. Historyk musi mieć na to dowody.”

To bardzo dobra mała lekcja krytycznego myślenia.

34-41 min. – „Most i granica”: diagram dwóch tradycji

Każda grupa rysuje na kartkach A3 dwa zachodzące na siebie koła.

HALLOWEEN

Uczniowie mogą wpisać np.:

- 31 października
- All Hallows' Eve
- Samhain jako jedno ze źródeł
- przebrania
- jack-o'-lantern
- współcześnie dużo zabawy i popkultury

DZIADY

- pamięć o przodkach
- dary dla dusz
- uczta / pożywienie
- regionalne odmiany
- ogień
- tradycja ludowa
- inspiracja dla Mickiewicza

CZĘŚĆ WSPÓLNA

- jesień / ciemna pora roku
- motyw zmarłych
- światło i ogień
- próba poradzenia sobie z tym, co niewidzialne
- opowieści przekazywane przez pokolenia

Po około pięciu minutach poproś każdą grupę tylko o: jedno podobieństwo i jedną ważną różnicę.

41–45 min. — Powrót do pytania

Dzieci ponownie ustawiają się pod odpowiedziami:

TAK / NIE / TROCHĘ / NIE WIEM

Pytanie brzmi ponownie:

„Czy Dziady były dawnym polskim Halloween?”

Podsumowanie nauczyciela

„Najlepszą odpowiedzią będzie: nie, ale można je porównywać. Obie tradycje dotyczą podobnych wielkich tematów – śmierci, pamięci, jesieni, świata niewidzialnego – ale ich historia, pochodzenie i zwyczaje są różne.”

Na sam koniec:

„Powiedz partnerowi obok jedną rzecz, którą dziś zapamiętasz.”

WAŻNE WSKAZÓWKI DLA PROWADZĄCEGO

1. Nie pytaj dzieci o osobiste doświadczenia związane ze śmiercią

Zamiast: „Czy umarł wam ktoś bliski?” lepiej:

„Jak różne kultury pokazują, że chcą pamiętać o osobach, których już nie ma?”

Daje to możliwość uczestnictwa również dzieciom, dla których temat jest aktualnie trudny.

2. Nie przedstawiaj folkloru jako faktografii przyrodniczej. Używaj: „według wierzeń”, „w opowieściach”, „wyobrażano sobie”, „w tej historii bohater...”

zamiast: „Rusałka robi...”, „Południca zabiera dzieci...”

3. Oddziel trzy poziomy

Na tablicy można nawet zapisać: DAWNE WIERZENIE – LITERATURA – NASZA INTERPRETACJA

Dzieci szybko rozumieją tę różnicę.

4. Nie sprowadzaj Dziadów wyłącznie do „straszego rytuału”. Ich rdzeniem była relacja żywych ze zmarłymi, pamięć o przodkach i przekonanie o możliwości ich okresowego powrotu; jedzenie i ogień pełniły w tych obrzędach ważne funkcje.

5. Nie przedstawiaj Halloween jako „czysto amerykańskiego” ani „czysto celtyckiego”. Współczesne Halloween jest efektem długiego procesu kulturowego. Samhain stanowi ważny element tej historii, ale później tradycja rozwijała się w kontekście chrześcijańskim, brytyjsko-irlandzkim i północnoamerykańskim.

6. Najważniejsze pytanie obu spotkań

Nie: „Czy te potwory istniały?”

lecz: „Co opowieść o potworze mówi nam o ludziach, którzy ją opowiadali – i o nas samych?”

„Dwie historie w rozsypce”

KARTA A

Wierzono wtedy, że w szczególnym czasie dusze mogą zbliżyć się do świata żywych.

✂ -----

KARTA B

Dawniej lampiony przygotowywano między innymi z wydrążonych rzep.

✂ -----

KARTA C

Ta historia zaczyna się w dawnych społecznościach słowiańskich, podczas obrzędów poświęconych zmarłym przodkom.

✂ -----

KARTA D

Wieczór przed dniem Wszystkich Świętych nazwano po angielsku All Hallows' Eve.

✂ -----

KARTA E

W niektórych miejscach zapalano ogień, który miał ogrzewać dusze albo wskazywać im drogę.

✂ -----

KARTA F

Ta historia zaczyna się na Wyspach Brytyjskich, u schyłku lata i początku ciemniejszej pory roku.

✂ -----

KARTA G

Wiele lat później ludowy obrzęd stał się inspiracją dla Adama Mickiewicza, autora dramatu „Dziady”.

✂ -----

KARTA H

Przez kolejne stulecia dawne zwyczaje mieszały się z tradycją chrześcijańską.

✂ -----

KARTA I

Dla przybywających dusz pozostawiano jedzenie i napoje.

✂ -----

KARTA J

Dziś, 31 października, tej tradycji towarzyszą przede wszystkim dynie, przebrania i zabawa.

✂ -----

KARTA K

Żywi wspominali tych, którzy odeszli, i przygotowywali się na ich symboliczną wizytę.

✂ -----

KARTA L

Jednym z dawnych źródeł tej tradycji było celtyckie święto Samhain.

✂ -----

KARTA M

Zwyczaje różniły się zależnie od regionu, dlatego nie istniał jeden identyczny przebieg obrzędu.

✂ -----

KARTA N

Z określenia All Hallows' Eve powstała znana dziś nazwa Halloween.

KARTA PRACY

JEDNA NOC, JEDEN GŁOS

Wyobraź sobie, że jesteś kronikarzem obserwującym jedną z jesiennych tradycji. Napisz krótką relację z tego wieczoru.

1. Wybieram:

☐ HALLOWEEN

☐ DZIADY

2. Zbierz informacje

Kiedy i gdzie rozgrywa się scena?

.....

Co robią ludzie? Podaj dwa przykłady.

1.....

2.....

Jaki przedmiot, światło lub zwyczaj pojawia się w tej scenie?

.....

Dlaczego ludzie to robią? Co chcą wyrazić lub osiągnąć?

.....

.....

3. Napisz relację w 5–6 zdaniach

Możesz wykorzystać początki zdań:

Zapadł wieczór...

Wokół mnie widzę...

Ludzie przygotowują...

Robią to, ponieważ...

Ktoś, kto nie zna tej tradycji, mógłby pomyśleć, że...

Najważniejsze w tej historii jest...

.....

.....

.....

.....

BANK TROPÓW

Jeśli wybrałeś Halloween:

31 października • All Hallows' Eve • Samhain jako jedno ze źródeł • lampion z rzepy lub dyni • przebrania • tradycja zmieniająca się przez stulecia

Jeśli wybrałeś Dziady:

pamięć o przodkach • jedzenie dla dusz • światło i ogień • symboliczna obecność zmarłych • gościnność • różne zwyczaje w różnych regionach

NA KONIEC -

Przeczytaj swoją relację osobie, która wybrała drugą tradycję.

Zapisz jedno pytanie, które chcesz jej zadać:

.....

